

HISTORIA / HISTORY

Ks. WOJCIECH GUZEWICZ

KOŚCIOŁY I PARAFIE DIECEZJI EŁCKIEJ (CZEŚĆ 16)

Szesnasta część cyklu pt. *Kościół i parafia diecezji ełckiej* przedstawia pięć parafii, tj. pw. Świętej Rodziny w Olecku, pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Olecku (Lesku), pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Olszewie Węgorzewskim, pw. św. Kazimierza w Orłowie i pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Orzyszu. Ośrodki te pochodzą z pięciu dekanatów (w kolejności): Olecko – Niepokalanego Poczęcia NMP, Olecko – św. Jana Apostoła, Węgorzewo, Giżycko – św. Krzysztofa i Orzysz. Każda z parafii ma ciekawą i bogatą historię. Do najbardziej znanych i najstarszych należą parafie w Orzyszu, Orłowie i Olszewie Węgorzewskim. Z kolei najmłodszymi parafiami w tym gronie są dwa ośrodki w Olecku (Świętej Rodziny i Wniebowzięcia NMP) – pochodzą z końca XX w.

Olecko (Świętej Rodziny)

W wyniku intensywnego rozwoju przemysłu w połowie lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku rozpoczęto budowę osiedla Siejnik w Olecku. Plan przestrzennej rozbudowy miasta przewidywał wybudowanie dużego osiedla mieszkaniowego, którego liczba mieszkańców miała wynosić ok. 8 tys. osób. W momencie zmian ustrojowych nastąpiło załamanie przemysłu, a co za tym idzie i budownictwa. Przerwano wówczas dalszą rozbudowę osiedla Siejnik, którego liczba mieszkańców zatrzymała się na poziomie 2900 osób i nie zmieniła się do chwili obecnej. Już na początku lat dziewięćdziesiątych mieszkańcy osiedla skierowali do biskupa warmińskiego prośbę o utworzenie parafii. Prośbę tę poparło duchowieństwo Olecka, a także bp Józef Wysocki z Ełku. W wyniku tego ordynariusz diecezji bp Edmund Piszcz erygował 1 lipca 1990 r. parafię pw. Świętej Rodziny na tym osiedlu. Została ona w całości wydzielona z parafii pw. NMP Królowej Polski w Olecku. Dziś wchodzi w skład dekanatu oleckiego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP.

Początkowo wierni zbierali się na modlitwie na wolnym powietrzu, pod krzyżem stojącym na osiedlu Siejnik. Później zbudowano tam ołtarz polowy i ustawiono ławki. Następnie na potrzeby kultu religijnego zaadaptowano pomieszczenie wydzierżawione od Spółdzielni Mieszkaniowej w Olecku (budynek dawnego sklepu). Od 1993 r. staraniem ks. Mieczysława Banka przystąpiono do budowy kościoła projektu J. Koperkiewicza i A. Góralskiego. Uroczystego wmurowania kamienia węgielnego i poświęcenia świątyni dokonał 30 czerwca 2002 r. bp Edward Samsel.

Kościół zbudowany jest z pustaków na planie prostokąta, na zewnątrz otynkowany w kolorze żółtym. Długość świątyni wynosi 23 m, szerokość 11 m, a wysokość 11,5 m. Jest to kościół jednonawowy, pokryty dachem dwuspadowym mansardowym. Od strony północnej znajduje się dostawiony prostopadłe do elewacji kościoła budynek na planie kwadratu o boku 4,5 m, pokryty dachem dwuspadowym. Stanowi pewien rodzaj kapliczki. Natomiast od strony południowej przy kościele znajduje się wieża o wysokości ok. 25 m. Wieża pełni funkcję dzwonnicy.

Wnętrze kościoła trójnawowe. Na ścianie centralnej znajduje się tabernakulum, a nad nim płaskorzeźba żywiczna przedstawiająca Świętą Rodzinę z Nazaretu. W części centralnej absydy znajduje się ołtarz soborowy, murowany, o wysokości 175 cm.

Parafia nie ma własnego cmentarza. Najczęściej korzysta z cmentarzy komunalnych usytuowanych w Olecku przy ul. Goldapskiej i przy ul. Wiejskiej.

Plebania została zbudowana z cegły ceramicznej w 1998 r. Jest to obiekt jednopiętrowy z zagospodarowanym poddaszem.

W 1997 r. liczbę katolików ustalano na ok. 2500, a w 2017 r. – ok. 2850. Do parafii należą następujące ulice miasta Olecka: Elcka, Produkcyjna, Osiedle Siejnik I, Osiedle Siejnik II, Szosa Świętajno, Tartaczna, Zamostowa, a nadto wsie Kukowo, Siejnik Folwark (Podkowa), Rosochackie i Zielonówek.

Pierwszym proboszczem parafii był ks. Jan Łapin (1990–1992). Po nim funkcję tę objął ks. Mieczysław F. Banek (1992–2014) i ks. Krzysztof Z. Krupiński (od 2014 r.). Oprócz proboszcza w parafii pracuje jeszcze jeden kapłan. Z parafii pochodzi m.in. ks. Waldemar Warsiewicz i s. Joanna Warsiewicz, oboje ze gromadzenia salezjańskiego.

Olecko. Z dziejów miasta i powiatu, pod red. A. Chileckiego, E. Lubowickiego, W. Luczewskiego, A. Wakara, Olsztyn 1974; Z. Chmielewski, *Organizacja parafii i dzieje duszpasterstwa katolickiego w Olecku od jej założenia do 1992 r.*, Warszawa 1998 [mps BWSDE]; M.F. Banek, *Podstawy religijne w nowo powstałej parafii Świętej Rodziny w Olecku na podstawie badań własnych*, Warszawa 2000 [mps APŚRO]; A. Sitko, *Postawy religijne młodzieży na podstawie własnych badań w parafii św. Rodziny w Olecku*, Warszawa 2000 [mps APŚRO]; J. Sikora, *Z cyklu: Z wizytą w parafii Świętej Rodziny w Olecku*, „Martyria” 2003, nr 9, s. 12, 24; W. Guzewicz, *Zarys dziejów parafii Olecka*, w: *Ziemia olecka na początku XXI wieku*, pod red. W. Krajewskiego, W. Guzewicza, „Episteme” 36(2004), s. 143–176; R. Demby, *Z dziejów ziemi oleckiej*, w: *Ziemia olecka na początku XXI wieku*, pod red. W. Krajewskiego, W. Guzewicza, „Episteme” 36(2004), s. 9–66; R. Demby, *Powiat olecki po II wojnie światowej*, w: *Ziemia olecka na początku XXI wieku*, pod red. W. Krajewskiego, W. Guzewicza, „Episteme” 36(2004), s. 67–140; W. Guzewicz, *Olecko*, „Encyklopedia Katolicka”, t. 14, Lublin 2010, kol. 499–500; W. Guzewicz, *Dzieje parafii i kościołów dekanatu oleckiego pod wezwaniem Niepokalanej Poczęcia Najświętszej Maryi Panny*, Elk 2011, s. 57–63; *Schematyzm*

Diecezji Ełckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Ełckiej, pod red. A. Skowrońskiego i in., Ełk 2012, s. 388–390; *Schematyzm Diecezji Ełckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Ełckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Ełk 2017, s. 171.

Olecko **(Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny)**

Myśl o utworzeniu parafii powstała podczas wizytacji kanonicznej parafii pw. Podwyższenia Krzyża św. w Olecku, którą w 1993 r. przeprowadził bp Edward Samsel. Utrwaliło się wówczas przeświadczenie o potrzebie utworzenia w Lesku placówki duszpasterskiej. W tym celu podjęto starania o miejsce na kaplicę. Wydzierżawiono z Agencji Rolnej działkę wraz z budynkiem biurowym byłego PGR i zaadaptowano na potrzeby kultu.

16 października 1994 r. miało miejsce pobłogosławienie urządzonej kaplicy, natomiast 28 czerwca 1995 r. został formalnie utworzony przez biskupa ełckiego Samodzielny Ośrodek Duszpasterski. Parafia powstała tu na mocy dekretu bpa Wojciecha Ziemyby 1 września 1998 r. Obecnie przynależy do dekanatu oleckiego pw. św. Jana Apostoła.

Utworzona w byłym budynku PGR kaplica była murowana, jednonawowa, na rzucie prostokąta, i miała wymiary: długość – 12 m, szerokość – 9,5 m, wysokość do sklepienia – 2,5 m. W prezbiterium umieszczono tabernakulum oraz obraz Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i Jezusa Miłosiernego. Kaplica służyła wiernym do czasu wybudowania kościoła, który powstał w tym samym miejscu.

W lipcu 2014 r. Komisja do spraw Architektury i Sztuki Sakralnej Diecezji Ełckiej zatwierdziła projekt budowy nowego kościoła, który powstał w 2016 r. Projekt kościoła został wykonany przez inż. Krzysztofa Wojciechowskiego, natomiast jego wykonania podjął się p. Władysław Sujata. Kościół poświęcił bp Jerzy Mazur 28 maja 2017 r.

Kościół jest murowany, na planie prostokąta, jednonawowy, pokryty dachem dwuspadowym. Długość świątyni wynosi 16 m, szerokość 9,5 m, a wysokość 5,5 m. Na osi nawy głównej znajduje się portal główny, zamknięty prosto, powyżej znajdują się cztery prostokątne okna rozmieszczone symetrycznie na całej długości ściany. Nad portalem głównym wznosi się wieża o wysokości 5 m. Na środku wieży po wschodniej stronie umieszczony jest kwadratowy zegar. Wieża nakryta iglicą, zwieńczona krzyżem.

W prezbiterium znajduje się m.in. tabernakulum połączone z tzw. glorią, dębowy krzyż z rzeźbioną figurą Jezusa Ukrzyżowanego oraz rzeźbiona figura Matki Bożej Wniebowziętej. Ołtarz soborowy, ambona i miejsce przewodniczenia wykonane zostały w granicie (w tym samym stylu).

Parafia nie ma własnego cmentarza. Zmarli grzebani są najczęściej na cmentarzu parafialnym przy parafii Podwyższenia Krzyża Świętego oraz na cmentarzach komunalnych w Olecku.

Plebania wraz z pomieszczeniami kancelarii parafialnej i zakrystii jest murowana o wymiarach: długość – 15 m, szerokość – 9,5 m, wysokość (do szczytu) – 3,20 m.

W chwili utworzenia do parafii należało ok. 850 katolików, a w 2017 r. – ok. 750. Zamieszkują oni obecnie osiedle Lesk oraz wsie Imionki, Możne i Skowronki.

Pierwszym rektorem placówki został ks. Zdzisław Grabowski. Pełnił ten urząd niespełna trzy miesiące (1 VII–30 IX 1995). Po nim obowiązki przejął ks. Stanisław Tabaka (proboszcz parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Olecku). Wraz z utworzeniem parafii (1998) pełnił on funkcję jej administratora. W latach 2001–2006 proboszczem parafii był ks. Jarosław Sutula, a po nim ks. Janusz Niedźwiecki (2006–2010), ks. dr Andrzej Żołnierowicz (2010–2020), ks. dr Wojciech Serowik (2020–2024) i ks. Wojciech Szypulewski (od 2024 r.).

Z. Chmielewski, *Organizacja parafii i dzieje duszpasterstwa katolickiego w Olecku od jej założenia do 1992 r.*, Warszawa 1998 [mps BWSDE]; W. Guzewicz, *Zarys dziejów parafii Olecka*, w: *Ziemia olecka na początku XXI wieku*, pod red. W. Krajewskiego, W. Guzewicza, „Episteme” 36(2004), s. 143–176; R. Demby, *Z dziejów ziemi oleckiej*, w: *Ziemia olecka na początku XXI wieku*, pod red. W. Krajewskiego, W. Guzewicza, „Episteme” 36(2004), s. 9–66; R. Demby, *Powiat olecki po II wojnie światowej*, w: *Ziemia olecka na początku XXI wieku*, pod red. W. Krajewskiego, W. Guzewicza, „Episteme” 36(2004), s. 67–140; R. Demby, *Abecadło oleckie*, Olecko 2005; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Wniebowzięcia NMP w Olecku*, „Martyria” 2010, nr 2, s. 6, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Elk 2012, s. 386–387; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017. w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 172.

Olszewo Węgorzewskie (Podwyższenia Krzyża Świętego)

Miejscowość Olszewo (Węgorzewskie) powstała w drugiej połowie XVI w. W 1562 r. starosta węgorzewski nadał sześć włók sołeckich Maciejowi Olszewskiemu i powierzył mu założenie wsi na 60 włókach. Osiedleńcom przyznano dziesięć lat wolnizny. W 1600 r. okazało się, że obszar miejscowości wynosi tylko 51,5 włoki. Mieszkało w niej 21 chłopów i 4 zagrodników. Olszewo było wsią królewską, jej mieszkańcy świadczyli daniny i odrabiali pańszczyznę na rzecz domeny państwowej w Popiołach, a w XVIII w. kolejno na rzecz majątków państwowych w Wilkowie i w Nowych Perłach. Szkoła powstała w Olszewie w 1741 r. W przeddzień II wojny światowej miejscowość liczyła 509 mieszkańców. Od 18 listopada 1945 r. była siedzibą gminy, do której należało siedem wsi sołeckich. W roku 1954 została siedzibą gromady.

Kościół w Olszewie zbudowany został w latach 1903–1905 i w tym czasie zorganizowano tu zbor protestancki, do którego należały miejscowości: Góry, Łęgwarowo, Olszewo, Piątki i Węzówka. Znaczną część pieniędzy na świątynię przekazała gmina. Była to suma 8000 marek. W 1946 r. kościół został przejęty przez katolików. Ci nadali mu wezwanie Podwyższenia Krzyża Świętego

i poświęcili. Parafię erygował kanonicznie bp Tomasz Wilczyński w 1962 r. Obecnie parafia należy do dekanatu węgorzewskiego – św. Huberta.

Kościół zbudowany jest na rzucie prostokąta, jednonawowy w stylu neogotyckim. Całkowita długość obiektu wynosi 17 m, szerokość 10 m, wysokość do sklepienia 9 m, wysokość wieży zakończonej krzyżem 15 m. Kościół zbudowano z czerwonej cegły. Otoczony jest fundamentem wykonanym z kamienia polnego i cegły ceramicznej. Świątynia może pomieścić ok. 350 wiernych.

Wieża, połączona z fasadą kościoła, jest jakby wcięta w kościół, co stanowi niespotykany efekt architektoniczny, lokalizowany tylko i wyłącznie na terenach północnych Mazur. Wieża jest trójkondygnacyjna, z każdej strony wygląda podobnie, po stronie zachodniej zaś znajduje się zegar. Kondygnacje dzielą blendy.

Wystrój wnętrza kościoła pochodzi z XVII w., ponieważ przeniesiono tu z kościoła w Dąbrówce m.in. ołtarz, który w latach siedemdziesiątych XX w. został wywieziony do Gołdapi, ambonę i jej zwieńczenie, balustradę sprzed prezbiterium, figurę Chrystusa z krucyfiksem naturalnej wielkości, które wmontowano nad konfesjonalem, oraz ołtarz boczny będący kompozycją elementów z XVII w.

W prezbiterium na osi głównej umiejscowiono drewniany krzyż o łącznej długości 4 m z drewnianą figurą Ukrzyżowanego Chrystusa. Nad nim zabytkowy witraż przedstawiający Chrystusa. Obok krzyża umieszczono tabernakulum. Na ścianach prezbiterium znajdują się freski czterech Ewangelistów. Ołtarz posoborowy drewniany wsparty na jednej nodze.

Naprzeciw prezbiterium znajduje się jednopoziomowy, drewniany chór z balustradą oparty na kruchcie. W głębi chóru – na środku – widoczne organy elektroniczne, a nieco dalej zabytkowe organy (piszczałkowe) z prospektem organowym. Ozdobę kościoła stanowią stacje Drogi Krzyżowej wykonane z drewna. Są one trójwymiarowe z perspektywą głębi. Poza tym w kościele znajduje się ołtarz boczny, a w nim obraz Jezusa Miłosiernego. Obok tego ołtarza (idąc w stronę prezbiterium) znajduje się zabytkowa ambona z XVII w. Po drugiej stronie znajduje się ołtarz z obrazem Matki Bożej (w takim samym stylu jak ambona). W kościele można także odleźć m.in. figurę św. Antoniego Padewskiego z Dzieciątkiem Jezus, chrzcielnicę oraz paschał, a także dwa konfesjonały.

Do parafii należy kaplica filialna (dojazdowa) w Ołowniku. Dawniej znajdowała się tu świetlica hotelowa (sam budynek powstał w 1972 r.). W 1991 r. utworzono tu kaplicę. Jednakże po krótkim czasie została ona zamknięta. Otworzono ją na nowo i poświęcono 28 października 2006 r.

Cmentarz parafialny został założony jeszcze w czasach niemieckich na początku XIX w. Zajmuje powierzchnię ok. 1 ha i znajduje się w bliskim sąsiedztwie kościoła parafialnego. Otoczony jest ogrodzeniem murowanym i płotem metalowym.

Dom parafialny (plebania) został zbudowany na początku XX w., a dokładnie w latach 1903–1905. To budynek dwupiętrowy z czerwonej cegły. Jego powierzchnia użytkowa wynosi ok. 750 m².

W 1997 r. do parafii przynależało ok. 1100 wiernych, a w 2017 r. – ok. 1000. Parafia obejmuje swym zasięgiem dziewięć miejscowości: Góry, Jakunowo, Olszewo, Ołownik, Pawłowo, Pochwałki, Sobiechy, Węźówka i Wilkowo. Rządcami jej

byli: ks. Kazimierz Krepsztul (1946–1956), ks. Tadeusz Szałajdewicz (1957–1962), ks. Jan Kipiel (1962–1984), ks. Władysław Dusza (1969), ks. Zdzisław Lachowicz (1984–1992), ks. Waław Karawaj (1992–1994), ks. Marek Gudan (1994–1997), ks. Czesław Bagan (1997–1999), ks. Marek Fiut (1999), ks. Tadeusz Poteraj (1999–2005), ks. Romuald Ciechowicz (2005–2014), ks. Tadeusz Krzywiński (2014–2021) i ks. Cezary Dziekanowski (od 2021 r.). Z parafii pochodzą m.in. ks. dr Wiesław Rodzewicz, ks. dr Edward Goliński, ks. dr Rajmund Jodko, ks. dr Hubert Tryk, s. Jolanta Rusak CSC.

J. Sikora, *Z wizytą w parafii Olszewo Węgorzewskie*, „Martyria” 2001, nr 9, s. 12, 24; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Olszewo Węgorzewskie*, „Martyria” 2016, nr 3, s. 16, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Elk 2012, s. 391–393; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 173; W. Guzewicz, *Węgorzewo i okolice. Studium administracyjno-historyczne parafii i kościołów dekanatu węgorzewskiego*, Elk 2017, s. 27–32.

Orłowo (Św. Kazimierza Królewicza)

Orłowo powstało najprawdopodobniej w 1550 r., jednakże pierwsze zapiski na temat tej miejscowości pochodzą dopiero z początku XVIII w. Według legendy przekazanej przez M. Meyhöfera nazwa wsi wywodzi się od słowa „orzeł”. Pierwsi osadnicy, którzy przybyli na miejsce przeznaczone pod lokalizację wsi, na rosnących drzewach mieli bowiem znaleźć wiele orlich gniazd. W związku z tym wydarzeniem założoną przez siebie wioskę nazwali Orłowem (Orlowen). Teren ten zamieszkiwali w większości Polacy. Na przykład pod koniec XIX w. spośród 3750 ogółu parafian 2200 stanowili Polacy.

W XIX w. zostaje w Orłowie utworzony zbór protestancki (1845) i wybudowany kościół (1857). Po zmianach, jakie dokonały się wraz z zakończeniem II wojny światowej, do Orłowa i okolic napłynęła ludność katolicka. Początkowo korzystała ona z kościoła protestanckiego. Ta sytuacja nie trwała jednak długo, gdyż bez podania konkretnej przyczyny w maju 1946 r. pastor ewangelicki, opiekujący się tym kościołem, zamknął obiekt i nie pozwolił, by odbywały się w nim nabożeństwa z udziałem katolików.

Od 1948 r. miejscem kultu katolików stała się kaplica urządzona w budynku świetlicy, która w latach siedemdziesiątych XX w. została podniesiona do godności kościoła parafialnego. Ważnym wydarzeniem w historii parafii było utworzenie w 1963 r. przez bpa Tomasza Wilczyńskiego w Orłowie wikariatu eksponowanego i zamieszkanie przy nim na stałe księdza. Parafię kanonicznie erygował bp Jan Obląk 19 września 1981 r. Obecnie parafia wchodzi w skład dekanatu giżyckiego pw. św. Krzysztofa.

Kościół pw. św. Kazimierza Królewicza jest usytuowany we wsi Orłowo pod numerem 33. Zbudowano go w stylu współczesnym na planie prostokąta z wieżą od strony zachodniej. Jest on murowany, ma dach dwuspadowy pokryty blachą

cynkową. Całkowita długość kościoła wynosi 21 m, szerokość 11 m, wysokość 5 m. Powierzchnia użytkowa świątyni to ok. 300 m², a kubatura 1155 m³. Bryłę kościoła wieńczy drewniana wieża na planie kwadratu, dobudowana w 1976 r., pokryta czterospadowym dachem, zwieńczona krzyżem. Do ściany północnej kościoła przylegają dwa pomieszczenia o łącznej powierzchni ok. 26 m², które służą jako zakrystia i są bezpośrednio połączone z kaplicą drzwiami.

W centralnej części świątyni, na ścianie wschodniej, znajduje się duży drewniany krzyż z figurą Chrystusa wykonaną z żywicy. Po obu stronach krzyża, w niewielkiej odległości, są dwa duże podwójne okna o wymiarach 1,32 m x 1,70 m, które w 1982 r. zostały wypełnione witrażami. Witraż po lewej stronie krzyża przedstawia patrona parafii – św. Kazimierza, zaś po prawej umieszczono witraż z wizerunkiem Matki Bożej Niepokalanej. Mimo że Kościół nie ma ołtarzy bocznych, wschodnią ścianę, po prawej stronie od krzyża, zdobi obraz Matki Boskiej Częstochowskiej umieszczony na wysokości okien. Po lewej stronie ołtarza w 1973 r. zostało zamontowane tabernakulum. Ołtarz soborowy, znajdujący się w prezbiterium (podobnie ambona), drewniany, w kształcie kielicha.

Na terenie parafii znajduje się jedna kaplica filialna – pw. św. Kazimierza Królewicza w Lipowie, oddalona od świątyni parafialnej o 8 km. Obiekt ten ma powierzchnię ok. 60 m², służył wcześniej mieszkańcom jako świetlica oraz szkoła podstawowa. Na kaplicę został przekształcony w 1988 r. (poświęcony 7 października 1990 r.). Na wyposażenie kaplicy składa się m.in. drewniany ołtarz soborowy i lektorium, obrazy św. Kazimierza, Miłosierdzia Bożego, Wieczery Pańskiej oraz Matki Bożej Częstochowskiej, figura NMP Niepokalanej, metalowe tabernakulum i drewniany krzyż z pasyjką.

W dekrete erygującym parafię w Orłowie przeczytać możemy, że cmentarzem parafialnym będzie cmentarz poewangelicki. Cmentarzem parafialnym stał się jednakże dopiero w 1981 r. Kilka lat później został całkowicie uporządkowany i ogrodzony murem parkanem dzięki staraniom ks. Ireneusza Szymkiewicza. Dziś jego powierzchnia sięga ok. 1 ha, a zarządcą cmentarza jest Urząd Gminy w Wydminach.

Budynek plebanii znajduje się w odległości ok. 200 m od kościoła parafialnego i pochodzi z początków XX w. Parafia wykupiła go w 1964 r. Jest to obiekt murywany, parterowy, częściowo podpiwniczony, z zagospodarowanym poddaszem, dachem dwuspadowym, o wymiarach 9 m długości, 8 m szerokości i 7 m wysokości.

Warto dodać, iż na terenie parafii nieopodal wsi Gajrowskie mała miejscowość największa bitwa na Mazurach żołnierzy 3 Brygady Wileńskiej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego z grupą operacyjną złożoną z funkcjonariuszy NKWD, UB i MO. Doszło do niej 16 lutego 1946 r. Oddział pod dowództwem kapitana Romualda Rajsa ps. „Bury” liczący 150 osób został zaatakowany przez siły liczące 1500 funkcjonariuszy. W 1994 r. w kościele pw. św. Kazimierza Królewicza w Orłowie została odsłonięta tablica upamiętniająca bohaterską śmierć żołnierzy NZW, a w 2013 r. uroczystie pochowano ich szczątki w Panteonie Żołnierzy Wyklętych w Orłowie.

W 1997 r. parafię zamieszkiwało ok. 700 katolików, a w 2017 r. – ok. 550. Oprócz katolików obrządku łacińskiego na terenie parafii mieszkają grekokatolicy, prawosławni, protestanci i inni. Parafia obejmuje następujące miejscowości:

Gajrowskie, Grądzkie, Jelonek, Lipowo, Łękuk Mały, Majerka, Orłowo, Pietrasze, Róg Orłowski, Szczybały Orłowskie, Wolisko.

Początkowo opiekę duszpasterską w Orłowie sprawowali kapłani z Wydmin. Byli to ks. Bolesław Winkiel (1946–1961) i ks. Leon Szadkowski (1961–1963). Wraz z utworzeniem wikariatu eksponowanego w Orłowie funkcję administratora tego ośrodka pełnili: ks. Leon Szadkowski (1963–1972) i ks. Henryk Frączkowski (1972–1981). W 1981 r. proboszczem parafii został ks. Zygmunt Czerkas-Chodosowski (1981–1989), a następnie ks. Ryszard Łąpieś (1989–1992), ks. Ireneusz Szymkiewicz (1992–2005), ks. Andrzej Pieńkowski (2005–2010), ks. Paweł Piekarowicz (od 2010 r.). Z parafii pochodzą: ks. Sławomir Pieniacha, ks. Marek Jeleniewicz SVD, ks. dr Dariusz Kruczyński, s. Bernadeta Jeleniewicz CWSSE, s. Salomea Nieścief CSFN, s. Mateusza Kruczyńska CSC, s. Agnieszka Rejs CSICM.

D. Kruczyński, *Dzieje duszpasterstwa katolickiego w Orłowie w latach 1945–1992*, Elk 1997 [mps BWSDE]; J. Sikora, *Z cyklu: Z wizytą w parafii Orłowo, „Martyria”* 2002, nr 3, s. 12, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Elk 2012, s. 394–396; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 174; W. Guzewicz, *Świadectwo wiary. Studium administracyjno-historyczne parafii i kościołów dekanatu pw. św. Krzysztofa w Giżycku*, Elk 2019, s. 63–70.

Orzysz (Matki Bożej Szkaplerznej)

Początki Orzysza związane są z datą 2 marca 1443 r. i osobą wielkiego mistrza Konrada Erlichshausena, który nadał Wawrzyńcowi Polakowi 44 włóki chełmińskie. Z nich 4, wolne od czynszu, miał otrzymać sołtys i 10 włók (na prawie magdeburskim) w celu założenia nowej wsi. Pierwotna osada nad jeziorem Orzysz nazywała się Nową Wsią, później przyjęła nazwę jeziora *Aris/Arisz*, przekształconą na Orzysz. Taka nazwa występowała już od XV w.: *Arisz* 1443, *Aris* 1507, *Oresche* ok. 1550, *Arys*, *Orzysz*, *Orzesz* 1879. W 1516 r. miał tu swój folwark komtur Rynu.

Dzięki odbywającym się w Orzyszu targom lnu i płótna lnianego wzrosło znaczenie miejscowości (od XVI w.). Prawa miejskie Orzysz otrzymał 3 marca 1726 r. od króla Fryderyka Wilhelma I. Został wówczas zaliczony do miast trzeciej kategorii. Otrzymał herb przedstawiający orła trzymającego w szponach róg obfitości, w którym skrzyżowane są berło i szpada. W 1740 r. Orzysz liczył 604 mieszkańców, a w 1852 r. już 1182, zaś w roku 1937 aż 3510. Rozwój miasta opierał się głównie na wojsku; zbudowano tu wielkie koszary z placem do ćwiczeń o obszarze 25 km².

Chociaż przywilej lokacyjny nie przewidywał ziemi na wyposażenie kościoła, to już w 1530 r. istniała we wsi kaplica. Wspomina się o niej wówczas jako kościele filialnym parafii w Okartowie, należącej do dekanatu reszelskiego.

W kwietniu 1526 r. z polecenia księcia Albrechta von Hohenzollerna i biskupów protestanckich rozpoczęto wizytacje kościelne na Mazurach. Przeprowadzał je

archiprezbiter z Kętrzyna, Michał Maurer, któremu zalecono, by „wszystko zło i to wszystko co jest szkodliwe, z życia kościelnego usunąć, aby poddani byli wychowywani w nowym, czystym duchu i wierze”. Maurer w roku 1529 wizytował także parafię w Orzyszu, czego efektem było przejście parafii przez pastorów ewangelickich. Samodzielny zbor w Orzyszu utworzono ok. 1538 r., a pierwszym jego pastorem był Maciej de Tyno (zbor wyposażony był w 4 łany ziemi). W 1530 r. protestanci wybudowali nowy kościół, restaurowany w 1832 r. i w 1872 r. – po uszkodzeniu od pioruna. Wieża kościoła, wystawiona w połowie XVII w., spłonęła w 1820 r. W 1880 r. do zboru należało 4050 Polaków i 1000 Niemców.

Wraz z zakończeniem II wojny światowej i osiedleniem się na tych terenach ludności katolickiej, przejęto dotychczasowy kościół ewangelicki (ludność ewangelicka wyemigrowała jeszcze przed nadejściem frontu) i zaadaptowano go na cele kultu katolickiego. Początkowo służył jako kościół garnizonowy, a następnie – na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych – oddano go ogółowi wiernych. Tytuł Matki Bożej Szkaplerznej nadano kościołowi stosunkowo późno. Pierwotnie świątynia nosiła tytuł Matki Bożej Królowej Korony Polskiej (*Spis duchowieństwa i parafii diecezji warmińskiej* z 1959 r. jeszcze używał tego tytułu). Nie godziły się jednakże na takie wezwanie władze państwowe i to one wymusiły zmianę. 1 maja 1961 r. bp Tomasz Wilczyński poświęcił nową figurę ufundowaną przez orzyszan, rzeźbioną Matkę Bożą Szkaplerzną, być może w tym czasie Kościół miał już nowe wezwanie. *Spis duchowieństwa i parafii diecezji warmińskiej* z 1967 r. wymienia już tytuł Matki Bożej Szkaplerznej. Parafia – pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa była jedyną parafią w Orzyszu z dwoma kościołami. Taka sytuacja była do 1998 r. Parafia katolicka przy kościele Matki Bożej Szkaplerznej została tu utworzona na mocy dekretu bpa Wojciecha Ziemby z 5 grudnia 1998 r.

Kościół pw. Matki Bożej Szkaplerznej jest obiektem murowanym, krytym dachem dwuspadowym (dobudówki pulpitowym), o czytelnych formach późnogotyckich mimo XIX-wiecznych przeróbek. Na osi głównej (fasada) usytuowana jest trójkondygnacyjna wieża na planie prostokąta wysunięta przed lico muru, z wejściem głównym i kruchtą.

Kościół pw. Matki Bożej Szkaplerznej ma wnętrze o układzie halowym. Sufit płaski wsparty na filarach, które dzielą wnętrze na trzy nawy. Na całej długości ścian bocznych umieszczono balkony. Wewnątrz świątyni główne miejsce zajmuje prezbiterium, a w nim obecne współczesne wyposażenie. Pierwotny ołtarz późnorenesansowy z połowy XVII w. z kopią „Złożenia Chrystusa do grobu” Fra Bartolomeo połączony z kazalnicą z roku 1596, który znajdował się w kościele, został usunięty po II wojnie światowej. Z inicjatywy ks. Stanisława Adamskiego i dzięki ofiarności parafian został zbudowany obecny ołtarz drewniany. Wykonali go Ojcowie Franciszkanie z Niepokalanowa w 1955 r. Projektantem ołtarza był prof. Skalbani z Łodzi, a wykonawcami uczniowie prof. Antoniego Kenara z Zakopanego. W niszy ołtarza ustawiona została figura Matki Bożej z Dzieciątkiem. Po obu stronach figury znajdują się płaskorzeźby ułożone pionowo (sceny z poszczególnych części Różańca św.), wykonane przez Jerzego Studnika z Zakopanego. W uchach ołtarza znajdują się pełnoplastyczne rzeźby świętych (Wojciecha i Antoniego Padewskiego) wykonane przez Bolesława Soroczyńskiego z Zakopanego. Poniżej

drewniane tabernakulum w formie szafki. Dół nastawy zdobi dziesięć płasko-rzeźbionych medalionów z główkami aniołów. Płaskorzeźby aniołów wykonała Halina Kenarowa z Zakopanego.

Ołtarz soborowy – to prosty stół w formie sarkofagu, z profilowanymi krawędziami, wykonany z szarego granitu. W tym samym stylu co ołtarz i tego samego koloru co płyta jest lektorium. Ołtarz i lektorium wykonano w 1992 r. Obrzędu poświęcenia ołtarza i kościoła dokonał bp Edward Samsel 26 września 1992 r.

Naprzeciw ołtarza głównego znajduje się drewniany chór muzyczny wsparty na czterech filarach. Balkon chórowy biegnie przez całą szerokość kościoła. Balustrada drewniana z balaskami, w głębi organy piszczałkowe dziesięciogłosowe z ok. 1880 r. Zostały zakupione w 1966 r. po ogłoszeniu w prasie, od firmy organmistrzowskiej z Warszawy.

Zdobiając ściany świątyni polichromię wykonał Jan Łotowski z Białegostoku w 1976 r. Na centralnej ścianie prezbiterium wiszą dwa obrazy – „Dobrego Pasterza” i „Chrzest Chrystusa”. W kościele znajduje się dziewięć okien witrażowych z 1974 r., wykonanych przez Zygmunta Kośmickiego z Poznania.

Plebania pochodzi z początków XXI w. Powstała dzięki staraniom ks. Lecha Gardockiego. Jest to budynek murowany, jednopiętrowy, umiejscowiony tuż obok kościoła (od strony zachodniej).

Parafia nie posiada własnego cmentarza grzebalnego. Wierni chowani są najczęściej na cmentarzu komunalnym w Orzyszu.

1 października 2020 r. utworzony został dekanat pw. św. Jana Pawła II z siedzibą w Orzyszu (przy parafii Matki Bożej Szkaplerznej). W skład nowo powołanego dekanatu weszły następujące parafie: Klusy, Kociołek Szlachecki, Miłki, Okartowo, Orzysz pw. Matki Bożej Szkaplerznej i Orzysz pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Od 1987 r. w Orzyszu pracują siostry dominikanki (zajmują się głównie prowadzeniem katechezy w szkołach oraz opieką nad kościołem; jedna z sióstr pełni obowiązki organistki).

W 2017 r. parafia liczyła ok. 4400 katolików. 4 października 2000 r. nastąpiła korekta i zmiana granic parafii. Obecnie do parafii Matki Bożej Szkaplerznej wchodzi następujące ulice w Orzyszu: 22 Lipca, Cierniaka, Giżycka, Kajki, Kolejowa, Krótka, Mazurska, Mickiewicza, Moniuszki, Rynek, Słowackiego, Suwalska, Śniardwy, Osiedle Robotnicze, Wojska Polskiego, Wyzwolenia oraz miejscowości: Aleksandrowo, Bielskie, Czarne, Danowo, Gaudynki, Góra, Grądy Podmiejskie, Grzegorz, Mikosze Osada, Mikosze Wieś, Odoje, Pianki, Sumki, Szwejkówko, Ublik.

Po II wojnie światowej rządcami parafii Najświętszego Serca Jezusowego (a więc także i kościoła pw. MB Szkaplerznej) byli: o. Piotr Koszykowski OFM Cap (1945–1948), ks. Stanisław Adamski (1948–1955), ks. Romuald Szczeciński (1955–1971), ks. Romuald Czajewski (1971–1998/2000, administrator – od 6 grudnia 1998 r. do 25 lipca 2000), ks. Lech Gardocki (2000–2019, za kadencji tego proboszcza parafia zaczęła funkcjonować samodzielnie), ks. dr hab. Roman Szewczyk (od 2019 r.). Z parafii pochodzą m.in. ks. Marcin Brzostek, o. Wojciech Maszczyk OFM Cap., s. Paula Zadroga OP, s. Santyna Purcha OP.

J. Sikora, *Z wizytą w parafii: Matki Bożej Szkaplerznej w Orzyszu*, „Martyria” 2007, nr 10, s. 11, 24; W. Guzewicz, *Przeszłość i teraźniejszość kościołów i parafii dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego w Białej Piskiej*, Ełk 2012, s. 55–68; J. Groszczyk, *Parafia pod wezwaniem Matki Boskiej Szkaplerznej*, „Więści Orzyskie” 26(2010), s. 4–5; *Schematyzm Diecezji Ełckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Ełckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Ełk 2012, s. 397–399; *Schematyzm Diecezji Ełckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Ełckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Ełk 2017, s. 175.

BIBLIOGRAFIA

- Dzieje Olecka*, pod red. S. Achremczyka i in., Olecko 2010.
- Guzewicz W., *Dzieje parafii i kościołów dekanatu oleckiego pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny*, Ełk 2011.
- Guzewicz W., *Olecko*, „Encyklopedia Katolicka”, t. 14, Lublin 2010, kol. 499–500.
- Guzewicz W., *Przeszłość i teraźniejszość kościołów i parafii dekanatu pw. św. Antoniego Padewskiego w Białej Piskiej*, Ełk 2012.
- Guzewicz W., *Świadectwo wiary. Studium administracyjno-historyczne parafii i kościołów dekanatu pw. św. Krzysztofa w Giżycku*, Ełk 2019.
- Guzewicz W., *Węgorzewo i okolice. Studium administracyjno-historyczne parafii i kościołów dekanatu węgorzewskiego*, Ełk 2017.
- Guzewicz W., *Zarys dziejów parafii Olecka*, w: *Ziemia olecka na początku XXI wieku*, pod red. W. Krajewskiego, W. Guzewicza, „Episteme” 36(2004), s. 143–176.
- Olecko. Z dziejów miasta i powiatu*, pod red. A. Chileckiego, E. Lubowickiego, W. Luczewskiego, A. Wakara, Olsztyn 1974.
- Schematyzm Diecezji Ełckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Ełckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Ełk 2012.
- Schematyzm Diecezji Ełckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Ełckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Ełk 2017.
- Ziemia olecka na początku XXI wieku*, pod red. W. Guzewicza, J. Krajewskiego, „Episteme” 36(2004).

CHURCHES AND PARISHES OF THE DIOCESE OF EŁK (PART 16)

SUMMARY

The article presents the church centers in Olecko (Holy Family), Olecko – Lesk (Assumption of the Blessed Virgin Mary), Olszewo Węgorzewskie (Exaltation of the Holy Cross), Orłowo (Saint Kazimierz) and Orzysz (Our Lady of the Scapular).

KEYWORDS: Olecko, Olszewo Węgorzewskie, Orłowo, Orzysz, Diocese of Ełk, Catholic Church

